

УДК 623.8/.9(477):930

Нагрибельний Б.Я.
магістр I курсу спеціальності
032 Історія та археологія,
Херсонський державний університет, м. Херсон,
науковий керівник – С.Г.Водотика, д.і.н., професор

ДУНАЙСЬКА ВІЙСЬКОВА ФЛОТИЛІЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА

***Анотація.** У статті проаналізовано процес формування історіографічного доробку та джерельної бази з військових дій Дунайської флотилії. Акцентовано увагу на ступені розробки проблеми. Висвітлено роль окремих військових угруповань таких як: військова авіація, десантні війська, військовий флот. Здійснено критичний аналіз наукових праць у контексті впливу радянської влади та контролю за думкою науковців*

***Ключові слова:** історіографія та джерела, Дунайська військова флотилія, Радянський союз, Друга світова війна*

Вивчення проблеми Другої світової війни та аналіз ролі окремих військових частин радянських та гітлерівських формувань посідає значуще місце в науковому знанні. Аналізу військової, стратегічної, психологічної складових присвячено чимало наукових праць. Така просвітницька активність була обумовлена бажанням радянської влади висвітлити свої дії в позитивному ракурсі, перекласти відповідальність за тактичні прорахунки та людські втрати на супротивника. Провідним завданням було – адаптувати історію згідно партійного вектору.

Найбільш цитованим у доробках радянського та пострадянського часу є мемуари колишнього завідуючого воєнним відділом Херсонського міського комітету КП/б/У Семена Івановича Кривошеїна, які складають частину його рукопису «З прожитого та пережитого» [10].

Як було зазначено в статті «Історіографія та джерела з оборони Херсону в серпні 1941 року»: акцентування уваги на цьому рукописі історіографами є важливим через надання інформації про перебіг бойових дій. Ці дані містяться у спогадах військових моряків Дунайської флотилії: І.Кубишкіна, військового комісара дивізіону К.Семенова, лейтенанта С.Кулишова, старшини 1-ї статті Г.Силенка. Дії впродовж серпня-вересня 1941 року докладно відображено у спогадах контр-адмірала Жукова Якова Карповича, який у боях 1941 року на Херсонщині був молодшим політруком, помічником начальника політвідділу ДуФ з комсомольської роботи [13].

Використання цих спогадів не надають комплексної оцінки діям військових моряків. Авторами не було розкрито питання готовності військових протистояти ворогові, кількість та якість боєздатних частин флотилії також не згадується в щоденниках. Військові акцентували лише увагу на наказах командирів та проведенню лекційних занять з політичної підготовки одна це не надає інформацію про психологічну підготовку.

Джерелом до вивчення кількості сил Дунайської флотилії може слугувати хроніка бойових дій Дунайської військової флотилії у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу в 1941 р 22 червня – 1 грудня 1941р. [7]. Інформація, що

міститься в хроніці розкриває такі аспекти як, процес формування та військового комплектування Дунайської флотилії, бойовий шлях починаючи з перших днів військових дій, бойові операції з силами румунських та гітлерівських угруповань.

Попри не велике цитування в радянських працях, дана інформація є значущою для вивчення порушеної проблеми.

Водночас для комплексного аналізу дій військових моряків Дунайської флотилії доцільно використати джерела, що були сформовані Б. Зецер Укладачкою фонду було зібрано спогади військових (листи, спогади, щоденник)[2], в яких питання емоційно-психологічної складової розкрито. За допомогою аналізу ми маємо можливість побачити рівень готовності військових протистояти ворогові.

Радянські історіографи спробували висвітлити лише вдалі операції військових моряків нівелювати цим втрати на початковому етапі Другої світової війни. У праці І. Локтіонова «Дунайська флотилія в Великій вітчизняній війні» [14] автор надає інформацію про кількість військових кораблів Дунайської флотилії та румунських сил. Він акцентує увагу на підготовці військових моряків на заняттях із політичної підготовки та військових перемогах у перші дні війни за участі Дунайської флотилії.

Однак, про подальший відступ та військові втрати, емоційну обстановку на кораблях флотилії та наступ румунських угруповань інформації не надано. Питання про військовий потенціал для ведення захисних дій силами флотилії також не розкривається.

Причиною викладу матеріалу в такому ракурсі можуть слугувати такі фактори. Формування наукового доробку відбулося в після військовий час через це висвітлення поразок військових може ставити під питання боєздатність радянських сил на початковому етапі війни. Даний характер викладу матеріалу характерний й для праці Я. Жукова «Дунайська флотилія»[14].

Автором висвітлено військовий шлях флотилії та частково згадано бойові дії з силами гітлерівців. Однак, кількісне співставлення, військові настрої моряків та аналіз дій головнокомандування не описано. Акцент здійснюється на патріотичних виступах командирів. У праці надано інформацію про дії 7-ої роти морської піхоти на території міста Херсон. Прикметне те, що розташування радянських та гітлерівських військових також не описано.

Лейтмотивом цієї праці дії військових була героїзація та нівелювання такого фактору як відступ радянських сил упродовж 1941-1942 років. Висвітлення короткотривалих перемог під час військових сутичок формувало оманливий образ дійсного перебігу військової ситуації на радянсько-німецькому фронті.

Відповісти на основне запитання, а саме про військовий потенціал бійців та їх адаптованість виконання відповідних завдань спробував надати Віктор Суворов у своїй праці «Криголам»[12]. Автором було проведено аналіз місцевості дислокації сил Дунайської військової флотилії на початок Другої світової війни. Цей аналіз дозволив констатувати непідготовленість до реалізації захисного потенціалу сил флотилії. Унаслідок чого було висунуто припущення про наступальний характер військових дій Радянського союзу. Правдивість цього припущення підтверджується виникненням дискусії в чисельних наукових працях радянських науковців.

Для вивчення дій Дунайської флотилії на регіональному рівні доречно згадати й про працю Б. Зецер «41 день на Херсонщині»[6].

Як зазначено, статті «Історіографія та джерела з оборони Херсону в серпні 1941 року»: «тут знаходимо спогади військових Дунайської флотилії. На відміну від згадуваних праць І. Локтіонова та Ю. Жукова, у цьому науковому доробку було наведено комплекс матеріалів, що дають можливість показати цілісність картини подій під час оборони міста. Ще однією характерною ознакою праці є відсутність прорадянських штампів у викладі власної думки»[13].

Об'єктивний аналіз потужності радянських сил можливо здійснити лише при залученні в коло наукового дослідження достатньої кількості джерел. Історіографічні праці, що були створені в радянський та пострадянський період мали на меті сфальсифікувати історичну пам'ять відповідно до замовлення партії. Науковці акцентували увагу на перемогах радянських військових, гаслах та виступах командирів, аналізі патріотичних виступах. Нехтування інформацією про кількісне та якісне співставлення радянських та гітлерівських сил, психологічно-емоційний стан військових моряків дало змогу переформувувати відступ та поразки на початковому етапі Другої світової війни в доблесну сторінку радянської історії.

Відхід від такої тенденції починається вже за часів розпаду Радянського союзу та триває і донині.

Список використаних джерел:

1. Державний архів Херсонської області. Ф.Р-4009. Оп. 4 Спр. 5. Арк. 4 Зецер Б. Документи (наказ, довідки, елементи карти) про оборону м. Херсона.
2. Державний архів Херсонської області. Ф.Р-4009. Оп. 4 Спр. 5. Арк. 5 Зецер Б. Документи (довідка, список, автобіографії) про особовий склад мінного загороджувача «Колгоспник».
3. Державний архів Херсонської області. Ф.Р-4009. Оп. 4 Спр. 5. Арк. 5 Зецер Б. Матеріали (спогади, архіви, довідки).
4. Мейер К. Немецкие гренадеры. Воспоминания генерала СС. 1939-1945. Москва: Центрполиграф, 2007. 433с
5. Херсонская область в годы Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.): сб. док.и материалов. Одесса : Маяк, 1968. 296 с.
6. Зецер Б.Е. 41 день на Херсонщине. Дунайская флотилия. Херсон: Штрих+, 2010. 149 с.
7. Хроника боевых действий Дунайской военной флотилии в Великой Отечественной войне Советского Союза в 1941 г. 22 июня - 1 декабря 1941 г. Москва ; Ленинград : Упр. Воен.-мор. изд-ва НКВМФ СССР, 1945. 53 с.
8. Історія міст і сел УРСР : в 26 т. Херсонська область / ред. кол. т. : О. Є. Касьяненко та ін. – К. : Гол. ред. УРЕ АН України, 1972. – 688 с.
9. Косик В. Україна та Німеччина у Другій Світовій війні. Львів: "Наукове Товариство ім. Т.Шевченка", 1993. 685 с.
10. Державний архів Херсонської області. Ф. Р-3873. Оп.1. Спр. 34. Арк. 1, 3-58 Кривошеїн С.І. «З прожитого та пережитого».
11. Пламя над степью : сб. / сост. Ю. К. Голобородько. 2-е изд., доп. Симферополь : Таврия, 1998. 240 с.
12. Суворов В. Ледокол Москва: АСТ, 1988. – 168 с. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/5-17-009249-0/5-17-009249-0.pdf>

13. Нагрибельний Б.Я. історіографія та джерела з оборони Херсону в серпні 1941 року [Електронний ресурс]. *Студентські наукові студії. Збірник наукових праць*. Херсон, 2020. Режим доступу: // <file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%BC%D0%BE%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%B8/%D0%A1%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D1%96%D1%97%202019-2020.pdf>

14. Жуков Я. К. С Родиной в сердце. Москва: Воениздат, 1980. 160 с. (Рассказывают фронтовики). Тираж 65000 экз.

УДК 336.221(477)«1941/1944»

Петлінська Ю.В

магістр I курсу спеціальності
014.03 Середня освіта (Історія),
Херсонський державний університет, м. Херсон,
науковий керівник – Г.В.Цибуленко, к.і.н., доцент

СИСТЕМА НАТУРАЛЬНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

***Анотація.** У статті проаналізовано процес оподаткування сільського населення Херсонщини періоду німецько-радянської війни. Автор звертає увагу на розкриття специфіки впровадження натурального податку на підконтрольній території*

***Ключові слова:** «новий порядок», натуральний податок, присадибна ділянка, податкова система, господарство*

Як тільки німці прийшли до влади було впроваджено новий порядок основною його складовою став процес запровадження оподаткування. Одним із напрямків стало натуральне оподаткування, акцент робився на господарство та садівництво. Проводилась заохочувальна програма для виробництва городини та фруктових плодів. У 1942 році майже всі присадибні ділянки були засаджені картоплею або іншою городиною. Були дерева, котрі приносили врожай, за ними пильно слідкували. Доцільно було зазначити, що присадибні ділянки могли відібрати якщо власник не використовує її за призначенням [3, арк. 97; 6, арк. 50].

Була особливість натурального оподаткування на засів громадських господарств. Люди, котрі працювали в цих господарствах, обсяг здачі визначався за трудової приналежності. Обсяг здачі залежав від цін встановлених державою на одну працездатну особу. Залежало від кількості відпрацьованих трудоднів станом на 1 вересня 1942 році було визначено обсяг здача зерна і картоплі з кожного двору [8, арк. 167].

Варто звернути увагу, що нарахування податків враховувалось соціальне становище сім'ї, котра залишилася без годувальника або мала інваліда нараховувалися знижки які становили 25%, 40% від основного податкового розміру. Кількість знижки залежала від старости, яка й визначала яка сім'я